

Jusuf Trbić

Predsjednik BZK "Preporod" Bijeljina /

President of BZK, „Preporod“ Bijeljina

trbicjusuf@gmail.com;

ETNO-NACIJA ILI PROGRAM RAZARANJA BOSNE

ETHNO-NATION OR THE PROGRAM OF BOSNIAN DESTRUCTION

Umukli su topovi, začutale puške, haubice se žive ne čuju, a pištolji se oglase samo na svadbama. Ali zato kuršumi riječi i rafali rečenica šaraju nebo na sve strane, njihov zvuk razara, uništava, budi mržnju, ne da mira mrtvima, jer jezik je kuća bića, u jeziku je identitet (ma šta to značilo), i to ne samo pojedinaca, već, prije svega, naroda (ma šta to značilo). Kad zavlada kolektivni um, osnovno značenje riječi i izraza nije više važno, to je samo municija koja se rasipa na sve strane u ratu koji na našim balkanskim prostorima nikako ne prestaje. Rat se, naprotiv, sve bolje drži. I čeka da sa riječi pređe na djela. Jedna od riječi koje nas svakoga dana, poput groma, udaraju u glavu, jeste *nacija*. U današnjem svijetu ta riječ znači samo jedno: država. Država–nacija. O tome su napisani tomovi knjiga, vođene su nebrojene rasprave, ali stanje na terenu je jasno: naciju čine svi građani neke države, pa je svaka država, zapravo, nacija. Drugaćijih nema. Pojam nacije nastao je relativno skoro, u 19. vijeku, kad je nastupilo doba opće pismenosti i masovnih medija, i kad je izdahnulo nekadašnje srednjovjekovno društvo. Savremene nacije formirale su se na dva načina, koje nazivamo građanskim i etničkim modelom. U prvom slučaju radi se o modelu države slobodnih građana, koja je definisana prvi put u Engleskoj nakon odvajanja krune i crkve od autoriteta pape. John Stuart Mill je pisao o volji naroda koji želi da živi pod jednom vlašću, o volji većine građana. U Francuskoj je Jean Jacques Rousseau definisao naciju, a Francuska akademija je 1695. godine definisala naciju kao ukupnost svih stanovnika države. Istoričar Ernest Renan je u svom čuvenom predavanju na Sorboni 11. marta 1882. definisao naciju kao zajednicu, duhovnu porodicu koju vezuju dvije stvari: prva je zajedničko sjećanje, a druga pristanak, želja za zajedničkim životom. Postojanje nacije je dnevni plebiscit, rekao je Renan.¹ Jezik nije mjerilo stvaranja nacija, niti je to rasno jedinstvo, jer nikad nije postojala ni jedna čista rasa, nije to ni religija, jer su sve religije univerzalne,

---

¹ Ernst Renan: „Šta je nacija“, *Pro tempore*, Časopis studenata povijesti br. IV, Zagreb 2007.

nisu to ni politički interesi, ni kultura, ni zajednička prošlost, već, kako bi to definisao Dennis de Rougement, zajedničko planiranje budućnosti. Jedna od temeljnih postavki nacionalizma je pogrešno razumijevanje historije, rekao je Renan, ili, kako je danas očigledno, izmišljanje nepostojeće historije zbog opravdavanja aktuelne politike. Nacionalizam se nikad ne poklapa sa stvarnošću, pa mora da izmišlja prošlost punu herojstva i poniženja koja traže osvetu, da bi samom sebi dao legitimitet. Nacionalizam je carstvo pogrešnih sjećanja.

Drugo shvatanje nacije preovladavalo je u srednjoj i istočnoj Evropi, a posebno u Njemačkoj, i nije vezano za dogovor građana na nekoj teritoriji, kojim se definiše država, već za etnički koncept nacije, koji se razvijao u tadašnjim velikim, multietničkim imperijama. Drugim riječima: u francuskom i engleskom slučaju najprije je stvorena država, a onda konstituisana nacija, u njemačkom slučaju država se stvara ujedinjavanjem više zajednica na kulturnim i etničkim sličnostima, kako je pisao Johann Gotfried Herder. Njemački historičar Friedrich Meinecke je još 1907. godine prvi slučaj definisao kao državnu naciju, za razliku od kulturne nacije, čiji se koncept zasniva na pretpostavci zajedničkog porijekla, zajedničkog jezika, religije i kulture i poznat je kao „kulturni nacionalizam“. To je famozna etno-nacija koju nam bacaju u lice svi sagovornici podjele Bosne, jer, po njihovom razumijevanju etničkih grupa kao nacija, naša država se sastoji od tri nacije, dakle tri države, i treba je podijeliti. Pri tome niko od zagovornika te teorije ne pokušava takvo pravilo primijeniti na susjedne države, bar na Srbiju i Hrvatsku, niti na bilo koju drugu državu, pa ispada da su sve države u svijetu države-nacije, da su to i dva naša susjeda, samo Bosna to ne može biti. Dodatni problem za ovo shvatanje jeste činjenica da danas svaka nacija prima doseljenike i daje im državljanstvo, što znači da ih priznaje kao pripadnike nacionalnog korpusa. Šta danas uopće znači etnička, religijska ili rasna osobenost, šta znači porijeklo u odnosu na pripadanje američkoj, kanadskoj, švajcarskoj, australijskoj ili bilo kojoj drugoj naciji? A smrtni udarac ovom shvatanju nacije zadala je Organizacija ujedinjenih nacija, (OUN), svjetska organizacija koja u svoje redove prima isključivo nacije, to jest države, ima ih oko dvije stotine, dok broj etničkih grupa dostiže nekoliko hiljada. Ni jedna država-nacija nije višenacionalna, niti to može biti, ali su mnoge od njih višetetničke ili multietničke države, dok pripadnici iste etničke grupe mogu da žive u više država, što je danas opća pojava. Činjenica je da u svijetu ne postoji ni jedna etnički čista država, a u većini država živi veliki broj pripadnika različitih etničkih grupa, pa bi insistiranje na etno-nacijama moglo izazvati nezapamćeni haos u svijetu. Jer, etnonacionalizam (za razliku od građanskog, koji je vezan za državu) zahtijeva da se granice država odrede tako da objedine „etničke prostore“, kako je govorio Slobodan Milošević, to jest da državu

prošire na sve teritorije na kojima žive pripadnici jedne etnije. A to, kao u slučaju nacističke Njemačke ili Velike Srbije, vodi neizostavno u krvoproliće i zločin, jer podrazumijeva protjerivanje, prisilno preseljenje, masovne zločine i genocid. Zato možemo reći da je bitan uslov za funkcionisanje današnjih modernih država upravo odricanje od izvornog kolektivnog identiteta i prihvatanje modela građanskog društva u kojem svako može ispoljavati sopstveni, individualni identitet, bez stega kolektivnog mišljenja. U takvim državama suveren je narod, kao zajednica svih građana, a porijeklo, religija, etnička ili bilo koja druga individualna pripadnost privatna je stvar svakog pojedinca.

Sve nacije su izmišljene

Jedan od najvažnijih teoretičara nacije, Ernest Gellner, isticao je da je nacija historijski pojam novijeg datuma, koji se iskazuje kao politički princip stvaranja država. Nacionalizam proizvodi naciju, a ne obrnuto, pisao je on.² Nacija je, dakle, konstruisana i ne počiva na organicističkim temeljima, a savremeni etnički nacionalizam, koji teži poklapanju političkih i etničkih granica, proizveo je mnogo nerješivih problema i tragedija, pogotovo u srednjoj i istočnoj Evropi. Tu su mnogi narodi živjeli izmiješani, pa se nacionalno pitanje često rješavalo silom, pri čemu je etnička pripadnost bila najvažniji kriterij. Taj nacionalizam neminovno vodi ka nasilnom prekrajanju granica, masovnim zločinima i diskriminisanju manjina, što je, kako kaže Gellner, upisano u glavne tokove evropske misli.

Nacija je proizvod modernog industrijskog društva, smatraju i Karl W. Deutsch i Lloyd Kramer, što znači da su sve nacije historijska pojava, da su nastale u specifičnim okolnostima i da će isto tako jednom nestati. To jest – sve nacije su izmišljene.

Gellnerove ideje prihvatio je Eric Hobsbawm, koji je definisao dvije vrste nacionalizma: legitimni i nelegitimni. Legitimni je onaj koji teži ujedinjavanju društvenih grupa, a nelegitimni onaj koji teži podjeli države i, sam po sebi, zahtijeva suviše mnogo vjerovanja u ono što očigledno ne odgovara istini, kako kaže ovaj autor. Pri tome, jezik nije osnovni element nacionalne kulture, nije to ni religija, niti etnička pripadnost, koja je uvijek opravdanje za etnički nacionalizam i rasizam. „Nacionalizam prepravljia istoriju da bi sebi obezbijedio opravdanje i izmišlja tradiciju kakve nikad nije bilo“, piše

---

² Ernest Gellner: „Nacije i nacionalizam“, Politička kultura, Zagreb 1998, <https://hrcak.srce.hr>.

Hobsbawm.³ Srodstvo i krv, kao najvažniji kriteriji stvaranja etno-nacija, smatra ovaj mislilac, temeljni su elementi etničkog nacionalizma, koji lako prerasta u rasizam, nasilje i isključivanje svih drugih i drugačijih.

Benedict Anderson je iznio koncept nacije kao zamišljene zajednice, čiji se pripadnici ne poznaju međusobno, pa su prisiljeni „zamišljati“ zajedništvo koje nameću političke i kulturne elite. Ta ideja temelji se na dostignućima Prosvjetiteljstva, koje je u prošlost poslalo koncept nepromjenljivog božanskog svijeta i vječite hijerarhije u društvu, na čijem je čelu od Boga imenovani vladar. Švajcarski historičar Urs Altermatt kaže da je država-nacija najvažniji izum evropske historije, ali nad sve nas nadvio se bauk etniziranja politike i društva, što je, kako je govorio i Hobsbawm, zapravo povratak barbarstva. Jer, etnonacionalizam forsira razlike i pravo jačih da eliminišu druge, kako bi napravili državu za sve pripadnike svoje etnije. Kao što smo vidjeli i doživjeli na svojoj koži, to se već dugo događa na ovom dijelu Balkana, gdje je proizvodnja razlika i monolitnih kolektiviteta prvorazredni zadatak etno-nacionalističkih elita. One nameću shvatanje da je narod isključivo etnos, etnička grupa, organska zajednica porijekla, jezika, kulture i religije, koja se tako izjednačava sa pojmom demosa, kao skupa svih građana jedne države. „Tamo gdje izjednačavaju riječi demos i etnos, to vodi ka prisilnoj asimilaciji i potčinjavanju ili ka protjerivanju i genocidu. Ako je političko državljanstvo vezano za etničke, kulturne ili religiozne pretpostavke, pojedini dijelovi čitavog društva neizbježno se diskriminiraju“, kaže Altermatt.⁴ Zbog toga se etablirana etnička podjela u Bosni, koja je rezultat agresije, masovnih zločina i genocida, mora shvatiti kao rak-rana evropskog identiteta, jer počiva na premisi da su etnija i nacija jedno isto – zajednica rođenja, religije, krvi i tla, u kojoj je ozakonjena hegemonija jednih nad drugima. Altermatt upozorava da je nacija identična s državljanstvom, da su države subjekti međunarodnog prava, a ne narodi, i da se međunarodni poredak zasniva na građanskom društvu, ljudskim pravima i mnogostrukim identitetima ljudi. On upozorava da je „brutalno radikaliziranje etnonacionalnog projekta“ velika opasnost za Evropu i svijet, jer, “Sarajevo je svuda”.⁵

Svuda, a pogotovo u Bosni, rekli bismo. U Bosni, na koju su se sručile sve frustracije plemenske svijesti i žudnje za dominacijom nad drugima, svi destruktivni i zločinački porivi, sav primitivizam koji se nakupio u vijekovima

---

³ Eric Hobsbawm: „Program, mit i stvarnost“, Novi liber, Zagreb 1993, str. 11-12.

⁴ Urs Altermatt: „Etnonacionalizam u Evropi – Svjetionik Sarajevo“, IK Jež, Sarajevo 1997, str. 12

⁵ ibidem, str. 167.

iza nas. Zahtijevati čistu etničku državu, koja uključuje teritorije na kojima žive i drugi i drugačiji, u ime navodne nacionalne države za sve pripadnike jednog ethnosa – to je poziv na zločin. „Čistokrvna država, u svojem krajnjem vidu, završava u rasizmu i genocidu“, kaže Dušan Sabo. „Nacionalna država, zasnovana na etničkoj čistokrvnosti, definiše samu sebe kao nacističku: jedan narod – jedna država (i, ako može, i jedan vođa, koji se obavezno pojavi).“⁶ Zagovornici etnonacionalističkog koncepta često se pozivaju na Anthony D. Smitha, koji naglašava razliku između dva osnovna modela nacije – političkog, u smislu građanskog, s jedne, i kulturnog, koji počiva na etničkom, s druge strane. Smith smatra da između nacionalog i etničkog ne postoji bitna razlika, s tim što zapadni model države-nacije počinje uspostavljanjem države, koja onda gradi naciju, kao skup slobodnih pojedinaca, a kod etničkog modela, koji Smith naziva „orijentalnim etnicizmom“, država se gradi *a posteriori* u odnosu na naciju, pri čemu su važni mit o zajedničkom pretku i zajednički model historijskog pamćenja. Zapadni model je zasnovan na naciji kao političkoj zajednici i na višedimenzionalnim identitetima i građaninu kao temelju suvereniteta. U drugom slučaju, kako kaže ovaj autor, „nacionalna identifikacija jeste proces odvajanja i razlikovanja od drugih“, pri čemu se nacija shvata kao zajednica rođenja, kulture, jezika, religije i običaja, u kojoj se grade jednodimenzionalni etnički identiteti zasnovani na mitovima, sjećanjima, izmišljenim ili stvarnim tradicijama i simbolima. U takvoj zajednici činjenice nisu više odlučujuće u nacionalnoj identifikaciji, smatra Smith, već „kolektivno ime, mit o zajedničkim precima, zajednička historijska sjećanja, jedan ili više diferencirajućih elemenata zajedničke kulture, povezanost s određenom domovinom i osjećanje solidarnosti kod značajnih dijelova populacije“⁷ Jürgen Habermas definisao je pojam „ustavnog patriotizma“, nasuprot privrženosti plemenu, ethnosu ili kulturnoj zajednici. Za njega je nacija politička zajednica ravnopravnih građana, bez obzira na njihove etničke, kulturne, religijske i druge razlike. „Nacija građana ne izvodi svoj identitet iz zajedničkih etničkih i kulturnih svojstava, već iz *praxisa* građana koji aktivno vrše svoja građanska prava...Nasledna nacionalnost ustupa mesto stečenom nacionalizmu kao proizvodu vlastitog stremljenja... Jedino unutar okvira demokratskog pravnog sistema mogu različiti načini života koegzistirati kao jednaki“⁸

---

⁶ Dušan Sabo: „Braćo Srbi, šta vam, bre, bi?“, TDK Šahinpašić, Sarajevo 2014. str. 35.

⁸ Anthony D. Smith: Nacionalni identitet“, Biblioteka XX vek, Beograd 1998. .

⁹ Jürgen Habermas: „Građanstvo i nacionalni identitet“, u zborniku „Nacija, kultura i građanstvo“, Službeni list SRJ, Beograd 2002, str. 36-45)

Tvrđnja etnonacionalista da različite etničke i kulturne grupe ne mogu živjeti zajedno i da je moguća samo monoetnička država, pretpostavlja homogenizaciju, jednoobraznost duha, jednodimenzionalne identitete i ograđivanje plemena od svijeta i pameti, odbacivanje svake ideje koegzistencije i nametanje sile kao jedinog rješenja. Ali, taj problem je davno riješila liberalna koncepcija građanskog društva, u kojem je građanin, pojedinac, nosilac suvereniteta i glavna poluga kulturnog pluralizma, a pojedinac je, kako je govorio Kierkegaard, uvijek veći od države i ne postoji građanin radi države, već je obrnuto.

Destruktivnost nacionalizma

Sam pojam nacionalizma je, tokom vremena, izmijenio značenje. On je svojevremeno nastao kao progresivna ideja, na bazi Prosvjetiteljstva i rušenja feudalnog poretka, ali se danas pretvorio u sredstvo *zgušnjavanja nacionalnih identiteta* (Adrian Hastings), u polugu raspada, razlikovanja i sukoba i može postati „... snažna reakcionarna šovinistička nacionalna zajednica“⁹ Ratovi vođeni na tlu BiH za Veliku Srbiju i proširenu Hrvatsku potvrđuju takve tvrdnje. To je, treba vjerovati, dovoljan razlog za jasno odvajanje političkog i kulturnog, kao javne i privatne sfere, jer kultura, u najširem smislu, koja u sebe uključuje porijeklo, krvne veze, religiju, mitove i običaje, jezik i način života, mora se depolitizovati, tako da svaki pojedinac ima ista prava. Jednakost građana, a ne davanje pojedincima i grupama bilo kakvih prednosti zbog kolektivne pripadnosti – to mora biti temelj i bosanskohercegovačkog i svakog drugog savremenog društva. Na žalost, u BiH je danas nepisano pravilo da se svaka individua određuje isključivo svojom kolektivnom pripadnošću, da od toga zavise sva njena politička i građanska prava, što predstavlja radikalno negiranje univerzalnih pravila na kojima funkcioniše savremeni svijet. Etnonacionalizam i zagovaranje koncepta etno-nacije znače unifikaciju duha, mržnju prema drugima i nemogućnost zajedničkog života, znače shvatanje kolektiviteta kao biološkog, nepromjenljivog i od Boga blagoslovenog organizma, znače destruktivnost bez kraja usmjerenu prema svemu drugačijem, uključujući i politička i druga opredjeljenja koja nisu u skladu sa shvatanjima i principima vladajuće ideološke mašinerije. A napredak civilizacije uvijek je bio uslovljen otvaranjem ljudskih zajednica i nadilaženjem njihovih granica, a nikada zatvaranjem u te granice. Kako kaže pisac Mario Vargas Llosa, nacionalizam eliminiše razum, logiku i racionalnost i konstituiše sebe kao sistem vjerskih dogmi, s kojima nema polemike.

---

⁹ Dražen Barbarić: “O naciji i nacionalizmu”, Treći.ba, Studentski portal Filozofskog fakulteta Zagreb.

A „... sama ideja nacije je obmana ako se predočava kao nešto homogeno i vječno, kao ljudska potpunost u kojoj zajednički jezik i tradicija, zajedničke navike, oblici ponašanja, uvjerenja i vrijednosti čine jednu kolektivnu ličnost koja je jasno razgraničena od drugih naroda. U tom smislu ne postoje i nisu nikad postojale nacije“, kaže Llosa.¹⁰ Ivan Čolović ima slično mišljenje: nacionalizam je neka vrsta političke religije, a nacionalisti doživljavaju svoju zajednicu kao zajednicu vjernika, homogenu, zatvorenu i uvijek neprijateljski okrenutu prema drugima. Hannah Arendt je pisala da je nacionalizam bolest porobljavanja države od strane nacije, a da je nacionalizam istočnog tipa, etno-nacionalizam, zapravo „plemenski nacionalizam“ koji počiva na kolektivizmu i eliminisanju individualnosti. Bosanski filozof Esad Zgodić kaže: „Etnokratski proizvedena *etnodržava* tako postaje pseudodržavna zajednica krvi i zla, postaje ona homogenizovana zajednica produkcije smrti ubijanjem Drugog, a etnonacija jest *zajednica užitka* u histeričnom razaranju, to je sada zajednica svekolike *pokvarenosti i moralne nesvjestice*, ona je, zapravo, stvarnost zajedničkih, i to masovno učinjenih, zločina i zločinaca, te solidarnost s njihovim akterima. Ona – *separatistička, ratnička i zločinačka* etnokratija, a o njoj je ovdje riječ – ulazi u te ratove opijena *mitom o etnodržavi* i njenim *mitski* zamišljenim etničkim granicama: u tim zamislama to su granice koje se neprestano šire uz nemilosrdno *etničko čišćenje* koje nije u stvarnosti ništa drugo do zločin *genocida*.

Ali, bolje od svih teoretičara pojam nacije objašnjava stvarnost oko nas: današnji svijet liberalnog kapitalizma je svijet država-nacija. U SAD-u živi više od stotinu različitih etničkih grupa, ali samo je jedna nacija. Američka. Kao i u Švajcarskoj, Australji, Kanadi, Njemačkoj ili bilo kojoj drugoj državi. Nacija (nation) je, dakle, država, nacionalnost (nationality) je državljanstvo, i kad dođete na aerodrom u bilo kojoj zemlji, pa popunjavate identifikacioni list, u rubriku „nacionalnost“ morate upisati ime države iz koje dolazite, inače ne možete ući u tu zemlju. I džaba vam sve rasprave i različita mišljenja o pojmu i genezi tih riječi, praksa vas svaki put surovo udari po čelu, pa i onaj ko to neće, mora shvatiti: nisu nacija Bošnjaci, Srbi, Jevreji, Arapi, već BiH, Srbija, Izrael i svaka arapska država za sebe.

Onaj ko danas tvrdi da su tri etničke grupe u Bosni, zapravo, nacije, i da postoje tri nacionalnosti, kaže zapravo da se tu radi o tri države, pa onda Bosnu treba i formalno podijeliti. Onaj ko govori o tri isključiva etnička identiteta ne samo što zanemaruje ostale građane, koji neće da se svrstavaju u krda, već se

---

¹⁰ Snježana Kordić: “Anatomija nacionalizma”, Tačno.net 11.5.2915.

¹² Esad Zgodić: “Multiverzum vlasti”, FPN Univerziteta u Sarajevu, 2009, str. 144/145

direktno zalaže za podjelu i uništenje Bosne. Njemu se priključuju i oni koji, začudo, predlažu uvođenje nekakve „četvrte“ etničke grupe, iz koje bi se birao još jedan član Predsjedništva BiH i biranje članova Predsjedništva u Parlamentu, dogovorom, to jest trgovinom onih koji ne žele nikakvu BiH, što bi donijelo samo betoniranje pogubne etničke podjele koja razara i Bosnu i naše živote. Tu su i oni koji insistiraju na dogovorenoj podjeli političkog plijena, pa, zbog lične vlasti, održavaju etnički *status quo*. Pogubne su posljedice programatske *reislamizacije muslimana*, kojom se Bošnjaci vraćaju u Srednji vijek, pri čemu se izjednačavaju Bošnjaci i muslimani i iz bošnjaštva istjeruju ne samo pripadnici drugih etnija, već i Bošnjaci koji nisu dovoljno muslimani.

Poseban slučaj su oni koji se kunu u domovinu BiH, a negiraju pojam bosanske nacionalnosti i bosanstva i tvrde da mi nismo Bosanci, već samo Bošnjaci, oni koji slave navodni Dan Bošnjaka, osnivaju zasebnu bošnjačku akademiju nauka, traže etničku dominaciju i pravo etničkih grupa da same biraju svoje „legitimne“ predstavnike, oni koji svojim neznanjem, primitivizmom i svojom pohlepom uništavaju osnove na kojima je Bosna postojala hiljadu godina. Ovi slavodobitni kreatori *nacionalizacije uma* (Ivo Komšić) vuku nas u mrak plemenske mržnje, vjerske netolerancije, ravnoteže straha i kontrolisanog haosa, u kojem se gase sva svjetla demokratije, pameti, modernosti i savremenih civilizacijskih vrijednosti. Oni su danas veći neprijatelji Bosne od svih imperijalnih politika koje nas dave već decenijama. I zato je pred nama epohalna dilema: ili dokrajčiti model etnonacionalizma i etnokratije i model etno-nacije kao zatvorenog plemenskog uma, ili zaključati rajska vrata Bosne i pogasiti svjetla.

Taj Gordijev čvor moramo razriješiti što prije, dok nije otkucala ponoć na satu ljudskog razuma, što bi rekao Krleža. A vremena za to je sve manje.

Zaključak

Bosna i Hercegovina je danas nedovršena, pocijepana, ranjena država koju razaraju etnonacionalizmi sa tri strane, to je društvo tri plemena na putu u mračnu prošlost, društvo etnokratije, podjela i rovova među ljudima, bez jasne vizije budućnosti, bez kompasa, bez zajedničkih vrijednosti, pa čak i bez saglasnosti o značenju osnovnih pojmova koji oblikuju savremeni svijet. Prevaziđeni i, u današnjem svijetu, neupotrebljivi koncept etno-nacije, kod kojeg se moraju poklapati granice države i etnije - nacije, kao biološkog organizma, jedinstvenog i nadmoćnog u odnosu na druge, donio je Balkanu, koji je oduvijek bio kolijevka različitosti, nevidene patnje i razaranja. Ta pogubna ideologija, zasnovana na kolektivitetu, politici identiteta,

homogenizovanju etno-religijskih grupa, na falsifikovanju historije i razaranju savremenosti, i danas je pogonsko gorivo mašinerije etnonacionalizma, koja jaše na talasu permanentne krize i počiva na razlikama, na mržnji, haosu i odvajanju od svijeta. To je razlog opće propasti društva i masovnog egzodusa mladih ljudi, koji prijeti da će zauvijek opustošiti ove krajeve. Jedina šansa da se to zaustavi jeste kreiranje državne politike koja će omogućiti da Bosna počne ličiti na normalne evropske zemlje, da bude država-nacija u kojoj se poštuju zakoni i ljudska prava i u kojoj je pojedinac iznad društva.

U takvoj državi nacionalizam mora biti zamijenjen državnim patriotizmom.

Mi ga zovemo: *bosanstvo*.